הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר שופטים

לחם משנה על משנה תורה, הלכות ממרים

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות ממרים

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-ממרים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ד 4
הלכה ה 5
פרק ב 5
הלכה ב 5
הלכה ו 7
הלכה ט 8
פרק ג 9
הלכה ה 9
הלכה ח 9
פרק ד 10
הלכה ב 10
הלכה ג 12
פרק ה 14
הלכה ב 14
הלכה ד 15
הלכה ז 17
הלכה יב 17
הלכה יג 17
פרק ו 18
הלכה ג 18
הלכה ז 18
הלכה יא 19
פרק ז 19
הלכה ב 19
הלכה ז 20
הלכה יא 20
הלכה יב 21

פרק א

הלכה ב

ואחד הדברים שעשאום סייג לתורה וכו'. הרמב"ן ז"ל השיג על רבינו א"כ כל דברי סופרים הוי לאו ועשה והיה לנו להחמיר בכל מילי דרבנן שהם מן התורה כיון שהתורה צותה לא תסור מכל הדבר כו' וכן עשה דעל פי התורה כו'. והנה בקרית ספר שחבר הרב מהר"ם טראני ז"ל בתחלת ספרו האריך לתרץ זה וכלל דבריו הם דהחכמים התנו מתחילה שלא יהא עובר על גזירתם כעובר על דברי תורה אלא שיהא קל מאד ושילכו בספק דבריהם להקל וכיון שכן אין אנו עוברים על מה שצותה התורה שהתורה לא צותה אלא שישמעו למה שאומרים חכמים ז"ל והם עצמם אמרו שלא ילכו בדבריהם להחמיר אלא להקל ושלא יהא להם עונש כעובר על דברי תורה וכי תימא א"כ אין מקום למ"ש רבינו שכל מי שאינו עושה כדבריהם במה שהוא סייג לתורה וכל הדברים שאמרו הם שעובר בעשה ולאו דלא תסור דהא כיון שהם אמרו שמי שעובר על דבריהם לא יהיה נענש כעובר על דברי תורה א"כ לא יהיה לו עונש דלאו ועשה לזה תירץ דאהני לאו ועשה לזקן ממרא שחולק על שום דבר מדבריהם ואומר שאינו אמת כמו שתקנו הם אבל מי שעובר על דבר אחד מדבריהם אפילו שיעבור במזיד כיון שאינו חולק לומר שאינו אמת מה שצוו חכמים אלא שלצורכו ולהנאתו עושה מה שעושה אינו עובר על לאו שהם מחלו בתחלה על כך כיון שאינו חולק ואומר שאינו אמת מה שעשו הם. זהו כלל כוונתו שם עם שהאריך לבאר הדברים יותר ונכון הדבר בעיני:

הלכה ד

הרי השואל עם אותו ב"ד כו'. בברייתא אמרו בפ' הנחנקין (דף פ"ח:) הוצרך הדבר לשאול שואל מב"ד שבעירו אם שמעו אמרו להן ואם לאו באים לזה שעל פתח הר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכו' ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית וכו'. ואם כן קשה על רבינו מאין הוציא שהשואל עם הב"ד שנסתפק להם או שלוחם הולכים לשאול לב"ד הגדול מהם נימא דהשואלים לבד הם ההולכים ושואלים אם ב"ד זה יודעים אומרים להם ואם לאו הולכים השואלים לשאול מב"ד אחר גדול מהם ואי משום דהברייתא פתחה ביחיד שאמרה שואל מב"ד ואחר כך אמרה ואם לאו באין דמשמע דאח"כ בא השואל עם הב"ד לשאול ולכך אמר לשון רבים זה אינו כלום דנימא דהשואלים הוי רבים ולכך אמר באים או כנגד שואלים דעלמא שהם רבים תדע לך דבתחלה פתח ביחיד וסיים ברבים שאמרה שואל מב"ד

שבעירו שהוא לשון יחיד ואח"כ אמרה אם שמעו אמרו להן שהוא לשון רבים ולא אמרו לו לשון יחיד א"ו דברה כנגד השואלים וא"כ מנא ליה כך בשלמא בזקן ממרא כתב לקמן שהולך הוא והחולקים עמו לב"ד אחר ובודאי שבדין הוא כיון שחולקים יחד ילכו שתי הכתות אבל כאן שאין כאן חולק אלא שואל אחד ששואל לדעת הדין היאך הוא מנא לן שלא ילכו השואלים לבדם ועוד דבסיפא דברייתא קאמר גבי ב"ד של פתח העזרה אלו ואלו וכו' ומדקאמרה שם אלו ואלו דמשמע הב"ד עצמם הולכים ולא קאמר הכי באחריני משמע דדוקא אלו הם שבאים יחד עם הב"ד של פתח העזרה ללשכת הגזית ואולי הטעם מפני שפתח העזרה סמוך ללשכת הגזית ואין להם טורח ללכת שם ולכך ילכו שם להתוכח עם ב"ד הגדול ולומר להם במה נסתפק אבל כל השאר לא ואולי רבינו סובר דכיון דהברייתא גלתה באחרונה דילכו הב"ד עצמם לומר לב"ד הגדול במה נסתפקו וצדדי הספק דמינה נלמוד לאינך וגלה לנו בעל הברייתא בחדא וה"ה לאחריני:

הלכה ה

או עד שלא היה הדבר ברור להן וכו'. בדפוס אחר מצאתי או עד שלא הגיע הדבר להן ור"ל אפי' בזמן הסנהדרין אם עדיין לא הגיע הדבר לשאול לסנהדרין וצריכים עכ"פ לעשות מעשה יעשו דרך זה בשל תורה ילכו אחר המחמיר ובשל סופרים אחר המיקל. ולפי נסחא שלנו ר"ל שאם עדיין לא נתברר הדבר לסנהדרין שעדיין לא נשאו ונתנו בדבר וצריכים עכ"פ לעשות מעשה בשל סופרים ילכו אחר המיקל ובשל תורה הלך אחר המחמיר. ומ"מ קשה לי במה שפירש הרב כ"מ וכן כתבו ההגהות דסובר רבינו דריב"ק סובר דאפילו אחד גדול מחבירו בחכמה ובמנין דהולכים אחר המיקל בשל סופרים ואחר המחמיר בשל תורה דמנין לו לרבינו לאפושי במחלוקות ועוד דמילתא דסברא היא דאם אחד גדול בחכמה ובמנין דעדיף טפי ולא הוצרך ריב"ק להזכירו משום דסמיך את"ק וכיון דלא פליג עליה בה אין צורך להזכירו וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובותיו סי' רנ"ג וז"ל כיצד שורת הדין אם שנים הפוסקים כאחד זה אוסר וזה מתיר אם נודע האחד גדול בחכמה ובמנין ויצא שמו כן הולכין אחריו וכו' היו שניהם שוין ולא נודע מי גדול משניהם בשל תורה הולכין אחר המחמיר וכו':

פרק ב

הלכה ב

ב"ד שגזרו וכו'. נראה שיצא לרבינו כל מה שחילק בזה הפרק מפני מה שהוקשה להם לתוספות בפרק השולח (דף ל"ו:) ובפרק אין מעמידין (דף ל"ו) דהוקשה להם גבי

פרוזבול דמשמע בגמ' בפרק השולח דב"ד גדול מחבירו בחכמה ובמנין יכול לבטלו אבל קטן לא היכי דמי אי פשטה התקנה ברוב ישראל הא אמרינן בפרק אין מעמידין דאפילו יבא אליהו ובית דינו אין מתירין ואי לא פשט איסורו אפי' קטן ממנו יכול לבטל דר"י נשיאה התיר את השמן אע"פ שהיה קטן משום שלא פשט איסורו ולתרץ זה הוצרך רבינו לחלק וכן כתב הרב מוהר"ר אליהו מזרחי ז"ל בתשובותיו סימן נ"ז וז"ל ומשום דאיכא לרבותינו תלתא מילי דאין זה דומה לזה דגבי י"ח דבר אמר שאפי' יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו ובמגילה ובגיטין ובעבודה זרה אמרו אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ היה גדול ממנו בחכמה ור' יהודה נשיאה וכו' הוצרך לפרש דהיכא דלא פשטה הגזרה יכול כל ב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו ואפי' אם היה קטן ממנו בחכמה ובמנין ומשום דליכא באותה גזירה חששא כלל והיכא דפשטה הגזירה חזינן אם הוא סייג הדת אפי' אליהו ובית דינו בא אין שומעין לו וי"ח דבר דנקט לאו דוקא אלא כל גזירה שהיא לסייג דומה לי"ח דבר ואם איננה כן אז יכול לבטל אותה הב"ד הבא אחריו אם היה גדול בחכמה ובמנין עכ"ל. אבל בתוספות דרך אחרת לתרץ כל זה דהם סוברים דדוקא בי"ח דבר אפילו גדול אינו יכול לבטל היכא דפשט איסורו ברוב ישראל אבל בשאר דברים היכא דפשט איסורו ברוב ישראל יכול לבטל ב"ד האחרון ובלבד שיהא גדול מן הראשון בחכמה ובמנין והיינו ההיא דפרוזבול דאע"ג דפשט איסורו ברוב ישראל כיון דלא הוי מי"ח דבר ב"ד אחר יכול לבטלו אם גדול מן הראשון בחכמה ובמנין והיכא דלא פשט אפילו ב"ד קטן מן הראשון יכול לבטל והיינו ההיא דר"י נשיאה אבל להר"א ז"ל בהשגות קשה דמשמע דתלי טעמא בפשט איסורו ברוב ישראל לחוד ואפילו דלא הוי מי"ח דבר אין ב"ד יכול לבטל אפי' שיהא גדול מן הראשון שכן השיג על רבינו בדין זה שגזרו גזירה וכו' דהואיל ופשט איסורו אינו יכול לבטל אפי' אליהו ובית דינו קשה ליה קושית התוס' דההיא דפרוזבול במאי מוקי לה אי פשט איסורו אפי' גדול מן הראשון אינו יכול לבטל ואי לא פשט אפי' קטן יכול לבטל כההיא דר"י נשיאה ואפשר שסובר בההיא דפרוזבול בלא פשט ור"י נשיאה דהתיר משום דאיכא תרתי לריעותא התם דהיא תקנה שאין רוב הציבור יכול לעמוד ולא פשט ולכך התיר אע"פ שהוא קטן אבל בההיא דפרוזבול דליכא אלא חדא דלא פשט אין יכול להתיר אא"כ גדול וכבר כתבו התוס' תירוץ זה ודחאוהו שם ולכך דברי רבינו עיקר ומ"מ קשה דבפ"ק דמועד קטן אמרינן דנתנו חכמים שיעור לחרוש בשדה הלבן ערב שביעית עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת אבל טפי לא משום דמיחזי כחורש לצורך שביעית ואח"כ אמרו שם ר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירו והקשו שם דר"ג ובית דינו היכי מצו מבטלי

תקנתא כו' והא תנן אין ב"ד יכול לבטל וכו' אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין והא התם סייג הוא דגזרו שלא יבא לחרוש בשביעית ומ"מ קאמר התם דאם היה ב"ד גדול יכול לבטל ולדעת רבינו דבר סייג אינו יכול לבטל אפילו אליהו ואולי י"ל דאינו סייג כל כך דלא אתו למיטעי בשביעית אלא על צד היותר טוב תיקנו כן. מיהו מה שהקשה הרב כ"מ על רבינו מההיא דשמן דהוי סייג אינה קושיא כלל דהא ודאי זה היא קושית הגמ' בפרק אין מעמידין ועוד הא אמר רבה בר בר חנה וכו' חוץ מי"ח דבר וכו' וכיון דלרבינו י"ח דבר לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינהו דכל דבר דסייג דמי לי"ח דבר כדכתיבנא א"כ היינו פירכא דגמ' דכיון דהוי סייג היאך יכול לבטל ומתחלה הקשו בגמ' מההיא דאין ב"ד אפי' שלא נחלק בין י"ח דבר לאחריני ואח"כ הקשה דיש לחלק מי"ח דבר לאחריני משום דהוי מילתא דסייג וא"כ אפי' ב"ד גדול אינו יכול לבטל כעין זה הוי קושיא דגמרא לפירוש התוס' אלא שהם סוברים די"ח דבר הוי דוקא ורבינו סובר דכל מידי דסייג הוי דומה לי"ח דבר:

אפילו בטל הטעם שבגללו וכו'. הרב כ"מ הליץ בעד רבינו לתרץ קושית הר"א ז"ל בהשגות דסבירא ליה לרבינו דריב"ז היה גדול מן הראשונים ולי נראה לתרץ עם הקדמת הר"א ז"ל דהיה קטן מן הראשונים דבמסכת מעשר שני פרק חמישי אמרו במשנה על תקנה זו דפירות וז"ל ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה ותנאי היה הדבר שאימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה ופירש שם רבינו שמשון דמ"ש בפ"ק דביצה דבקש ר' אליעזר להפקיר כרמו לעניים לפי שלאחר חרבן נתמעטו הפירות ולא היה יודע שנמנו חביריו והתירו משום חרבן ע"כ. ועם זה נוכל לומר דכיון דתקנה היתה רופפת דכבר התירוה מפני רבוי הפירות אע"פ שאמרו שכשיתמעטו הפירות תחזור למה שהיתה כיון דאחר החרבן לא איכא שם טעם דעיטור שוקי ירושלים עדיף מטעמא דרבוי פירות לבטל התקנה וכיון שהם גלו דיש לבטלו משום טעם זה ה"ה מפני טעם החרבן ולכך נתנו רשות לב"ד לבטלה אפי' שיהיה הב"ד קטן מהראשון:

הלכה ו

הרי שגזרו ב"ד כו'. כתב הרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בתשובה סימן נ"ז דסבירא ליה לרבינו דטעמא דאין רוב הציבור יכול לעמוד וטעמא דלא פשט איסורו ברוב ישראל כולה חדא מילתא הוא וכתב שם תדע לך דהרמב"ם ז"ל פתח דאינם יכולים לעמוד וסיים דלא פשט וכו' וכתב שם והא דתניא אין גוזרין וכו' אא"כ רוב הציבור יכולים לעמוד ה"ק אא"כ יכול להתפשט ברוב הציבור ומפני שהגורם להתפשטות הוא דיכול לעמוד בה והגורם להעדר ההתפשטות הוא העדר היכולת לעמוד בה לקח המחייב תמורת

המתחייב ע"כ. ומ"מ קשה לי על דברי רבינו מאין הוציא חילוק זה דהיכא דמיד לא פשטה בטלה הגזירה מעיקרא אבל היכא דדימו שפשטה ועמד כן שנים הרבה ואח"כ בדקו וראו שלא פשטה אז צריכה היתר אלא שאין צריך ב"ד גדול אלא אפילו קטן. ונ"ל שיצא לו כן משום דהוקשה לו מה שהוקשה לתוספות וז"ל על ההיא דאמרו וסמכו רבותינו דהביא מקרא דבמארה אתם נארים וכו' דא"כ אפילו מעיקרא נמי לא חלה ולא היתה צריכה היתר ולמה הוצרך ר' יהודה נשיאה להתירה ודחקו התוספות עצמם בתירוץ קושיא זו ואמר דקרא לא קאמר אלא דלא חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אפילו בב"ד קטן מיהו חלה לענין שצריכה שום היתר שהרי שמן וכו'. והא ודאי דוחק הוא דקרא משמע דאי ליכא הגוי כולו לא חלה כלל לכך תירץ רבינו דודאי דלא חלה כלל כיון שאין רוב הציבור יכול לעמוד דהיינו לא פשטה לדעת רבינו דכולה חדא מילתא אבל מ"מ תקנתא דשמן כיון שעמדו בה שנים הרבה ודימו שפשטה לכך צריכה היתר מיהא אלא שאפילו שיהא הבית דין קטן סגי והכי קאמר גמרא סמכו רבותינו להתיר בב"ד קטן מפני שראו דדרשינן מקרא דאם מתחלה ידעו שלא פשטה לא חלה כלל ואינה צריכה היתר ולכך היכא דדימו שפשטה מעלינן ליה דרגא דצריכה מיהא היתר אבל בודאי דסגי בב"ד קטן:

הלכה ט

הואיל ויש לב"ד וכו'. משמע מדברי רבינו דסובר דאפי' שבית דין גזרו דבר לאיסור ויהיה הדין כן מפני גזירתם אם יאמרו שמה שאסרו כן הוא דבר תורה נקרא מוסיף ומיניה נלמוד בהפך לדעתו ז"ל שאם הדבר אסור מן התורה ואמרו הם שזה הדבר מן התורה הוא מותר אלא שהם אסרוהו הרי זה נקרא גורע דחד טעמא הוא כיון דאמרת דהיכא דמן התורה מותר והם אמרו שמן התורה אסור אע"פ שהם אסרוהו נקרא מוסיף מפני שאומרים שהאיסור הוא מן התורה ועשו לאיסור דבריהם איסור של תורה ולא אמרו שהאיסור של דבריהם וכו' ג"כ כשהוא אסור מן התורה והם אמרו שהאיסור הוא מדבריהם ולא מן התורה נקרא גורע שעשו לאיסור של תורה איסור של דבריהם וגרעוהו מאיסורו וכיון שכן קשה על רבינו למה שם במשל שאם יבא ב"ד ויתיר החיה נקרא גורע לישמעינן רבותא אפילו יאסרו ב"ד החיה אלא שיאמרו שאינה אסורה מן התורה אלא מדבריהם נקרא גורע. אבל הר"א ז"ל בהשגות סובר דכיון דב"ד אסרוהו אע"פ שיאמרו שהוא דבר תורה ממש אין זה נקרא מוסיף דהא רבנן אסמכוהו אקרא ועשאוהו כשל תורה ממש וכבר הליץ הרב כ"מ בעד רבינו. ובמה שקשה על רבינו עם פ"ט מהלכות מאכלות אסורות ששם כתב דחיה מותרת מן התורה לבשל בחלב וכאן כתב בהפך כבר

כתב הרב כ"מ לתרץ בדוחק וכן הרב מהר"י ן' חביב ז"ל האריך בדבר זה בפסקיו סימן פ"ז ומדברי שניהם נלמוד שכאן רבינו לא כיון לפסק הלכה אלא לשום משל וע"כ אנו צריכים לתרץ כן ואי אפשר בענין אחר לפי הנראה:

פרק ג

הלכה ה

או בתפילין וכו'. סמ"ג כתב בלאוין רי"ז א"ר אלעזר א"ר אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת וכו' ויש בו להוסיף וכו' פירש רבינו משה ז"ל אינו חייב בדבר שאין בו כרת וחטאת אלא תפילין ע"כ. וכוונתו היה מ"ש הרב כ"מ דסובר רבינו דלא בא ר' אושעיא לפסוק דאינו חייב אלא על זה אלא בא לומר דאע"ג דקי"ל כר' מאיר דחייב על זדונו כרת וכו' מ"מ היכא דאין זדונו כרת ושגגתו חטאת אינו חייב לר' יהודה אלא בתפילין וקי"ל כתרוייהו או אפשר דכוונתו כמו שכתב הרב כ"מ בשם הרמ"ה דר' יהודה מוסיף אדר' מאיר דבדבר שאין זדונו כרת ושגגתו חטאת חייב בתנאים אלו והיינו דוקא בתפילין וקי"ל כר' יהודה. ומ"מ קצת קשה על פירוש זה דא"כ איך אמרו בפרק הנחנקין (דף פ"ז.) תרגמה לי להא מתניתא אליבא דר' מאיר הא אליבא דרבי יהודה נמי הוי דרבי יהודה מוסיף אדרבי מאיר. וי"ל דלא אתא למעוטי אלא לדר' שמעון דפליג אתרוייהו ואמר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים וכו' משום דר' מאיר אמר בהדיא דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת תפס מילתיה אליבא דר' מאיר אבל ה"ה נמי דרב יהודה אית ליה הכי ואתי שפיר לפי זה מה שדחקו התוספות ואמרו דכל הני דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא לא חייש דלפי פירוש זה ניחא דכולהו הנהו דרשות ר' יהודה נמי אית להו דמודה ר' יהודה לר' מאיר בהא:

הלכה ח

אם שמע וקבל מהן וכו'. מ"ש הרב כ"מ דמפרש רבינו דאם שמעו אמרו להם דמתניתין אזקן ממרא קאי דוחק הוא ועוד דמאי אמרו להם דקאמר הא לעולם ב"ד אומרים להם סברתם אע"פ שהוא לא ישמע אלא שלא ילך לב"ד אחר אם קבל ואם לא קבל הולך לב"ד אחר. לכך נראה יותר דרבינו מפרש אם שמעו כפשט הדברים שכתב הרב כ"מ דהיינו דקאי אב"ד אם שמעו אותו הדין והאי דכתב רבינו אם קבל וכו' רבינו מסברא דנפשיה כתב כן ופשוט הוא דאם לא ישמע אין עונשים אותו עד שימרה פי ב"ד הגדול של שבעים ואחד ולא בב"ד הגדול שיצא חוץ לירושלים היינו פירוש דביבנה דמתניתין

ופירש רבינו כן מפני שפירוש רש"י ז"ל הוא קשה מאד כמו שהקשו עליה התוספות ופירוש ר"ת הוא דחוק לומר שנגמר דינו קודם שגלתה סנהדרין לכך פירש כן:

ואינו צריך התראה אפילו נתן טעם וכו'. הכי אמרינן בגמ' שם (דף פ"ח:) דהקשו שם מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר וכו' ואע"ג דקושיא זו לא הוי אליבא דר' מאיר דלדידיה מסית לא מיחייב וכן לר' יהודה דאינו חייב אלא תפילין לבד ואנן קי"ל כוותייהו מ"מ סובר רבינו דבעיקר התירוץ כולי עלמא מודו:

וארבעה צריכים הכרזה וכו'. הרב כ"מ כתב דר' עקיבא לא פליג אלא גבי זקן ממרא ומודה לר' יהודה בשאר. והרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל פרשת שופטים תמה על רש"י ז"ל דלמה לא כתב כן גבי סורר ומורה דצריך המתנה כר' עקיבא משמע דמשמע ליה דר' עקיבא אכולהו פליג ואפילו נאמר דלא פליג אלא אזקן ממרא יש לתמוה מה שתמה שם דהיכן ראה המתנה ברגל בכתוב יותר בזקן ממרא מבאחריני. ונ"ל דר' עקיבא דייק מדשני קרא גבי זקן ממרא וכתב ולא יזידון עוד ובאחריני לא כתב אלא ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה דהיינו גבי מסית וכן גבי עדים זוממים וגבי בן סורר לא כתב אלא וכל העם ישמעו ויראו לחוד משמע דאתא קרא לומר הכרזה אלימתא גבי זקן ממרא דהיינו שממתינין עד הרגל מה שאין כן באחריני והשתא ניחא מה שהקשה ר' יהודה מי כתיב יראו וייראו דאיהו לא דייק אלא מקרא דלא יזידון עוד והשתא הוי פירוש ישמעו וייראו בזקן ממרא לר' עקיבא מלשון הבנה שיבינו הדבר ועונשו ולא יזידון עוד אבל לעולם דרואים אותו בעיניהם ושינוי דלא יזידון עוד הכריחו לר' עקיבא לומר כן. ומ"מ קשה לי על רש"י ז"ל בפירוש החומש למה לא פירש ההכרזה בפרשת ראה גבי מסית שהוא ראשון מהארבעה הנזכרים בכתוב וגם למה לא כתב ששולחים בכל המקומות כלשון ר"י וכמו שכתב רבינו ועוד רבינו לא ידעתי למה הזכיר הכרזה במסית בהלכות ע"א וכבר התעוררתי על זה לעיל:

פרק ד

הלכה ב

אם היא ערוה אם לאו וכו'. היינו דאמרינן פרק אלו הנחנקין (דף פ"ז:) דין בתו מאנוסתו כו' ורצה לומר דאין זקן מודה בג"ש זו וסובר דמותרת:

אם מראה דם זה מטמא. היינו דאמרו שם דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים:

אם זו טמאה לידה. היינו דאמרו שם פלוגתא דרב ולוי רב אמר מעין אחד הוא וכו' ולוי אמר שני מעינות הן וכו' ואיכא בינייהו היכא דשופעת מתוך שבועים לאחר שבועים דלרב טהור וללוי עדיין היא טמאה עד שתפסוק שעה דנימא נסתם הטומאה וכו':

אם זו זבה וכו'. גם זה שם פלוגתא דר' אליעזר ורבי יהושע:

אם חלב זה אסור או מותר וכו'. התוספות הקשו שם גבי רשב"ל אומר עשירי כאחד עשר וכו' דאי אמרה זקן ממרא כר' יוחנן אמאי מיחייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת כלומר אע"פ שאינה טמאה אם יאמר שהיא טמאה מאי איכפת לן בחומרא ותירצו דאי נגעה בככר של תרומה וקידש בו את האשה דאי טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא הוי אלא להסקה ואינה מקודשת ואי טהור הוא יש בו שוה פרוטה דחזי לאכילה ומקודשת ע"כ. וקושיא זו איתא על דברי רבינו במה שכתב כאן אם חלב זה אסור או מותר ואין כאן תירוץ התוס' דאפילו יאמר על מה שאינו חלב שהוא חלב מאי איכפת לן הרי מחמיר הוא והרי כתב רבינו לקמן דאפי' דהוא מחמיר חייב. וי"ל דאם קידש בו דאם היה שומן היה ראוי לאכילה והיה שוה פרוטה ומקודשת אבל אם הוא חלב אינו ראוי לאכילה אלא בהנאה ואם קידש בו לא תהיה מקודשת שאין באותה חתיכה דחלב שיעור כך שיהא בו שוה פרוטה אפילו אינו ראוי אלא ליהנות ממנו אלא אם הוא ראוי לאכילה שוה פרוטה:

כגון שנחלקו בעיבור השנה וכו'. היינו דאמרו שם כדתנן הן העידו שמעברים את השנה כל אדר וכו':

או במנין הדיינים וכו'. שם בפלוגתא דשמואל ור' אבהו דאמר שנים שדנו דיניהם דין וכו':

וכן אם נחלקו בדיני מכות וכו' או שחלק במנין הדיינים שלוקים וכו'. שם בפלוגתא דר' ישמעאל ורבנן דתנן מכות בשלשה משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה וכו' וכל אלו הטעמים שכתב כאן רבינו פירש שם רש"י כן:

בערכין או בחרמין וכו'. שם (דף פ"ח.) החרמים בפלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן דתנן ר' יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהן ופירש"י ז"ל לבדק הבית ומועלין בהן לכהנים ואין מועלים בהם ע"כ וכוונתו דאם הזקן ממרא אמר שהוא חייב מעילה א"כ הנהנה ממנו ומביא אשם מעילות הרי אותו אשם קדש קדשים לר' יהודה בן בתירא דאית ליה דמועלין והאוכלו בטומאת הגוף חייב כרת וכיוצא בזה פירש"י ז"ל בלשון הקודם גבי ערכין וא"כ קשה על רבינו גבי חרמים דהוה ליה להביא מה שאמרו בגמ' אם הוא חרמים או לבדק הבית דהוא לענין

המעילה כדכתיבנא ולא איירי בגמרא לענין אם חייב ליתן החרמים או לא דלעולם הוא חייב אלא איירי לענין המעילה דאם הוא לכהן אין בו מעילה ואולי שרבינו מפרש דהוא ג"כ לענין קידושין דאם הוא לכהן אם קידש בו הכהן אשה מקודשת דממונו הוא ואם הוא לבדק הבית אם קידש בו הכהן אשה אינה מקודשת דלאו ממונו הוא ומפני כן כתב הוא המשל בחרמין וג"כ בענין הקידושין דהיינו אם הוא חייב ליתן או לא אע"פ שלא שם ההפרש כמו ששמו אותו בגמ' מ"מ לענין קידושין מיהא הוי כדאמרו בגמרא:

וכן אם חלק עליהם בפדיון קדשים וכו'. גם זה פירש רש"י ז"ל בגמרא לענין מעילה שכתב שם אם אינה נפדית בפחות מעשרה בני אדם עדיין הקדש היא ומועלין בה ולרבנן אין מועלין בה אבל רבינו פירש לענין קידושין כמו שפי' ההיא דחרמין דלעיל:

אם מת הבעל קודם שתשתה הרי זו אסורה ליבמה וכו'. רש"י ז"ל פירש בגמרא לענין כתובה אבל לרבינו קשה כמו שהקשה הרב כ"מ שאין איסור הסוטה על יבמה להתחייב עליה כרת וכן נראה מדברי רבינו פרק י' מהלכות יבום וחליצה שכתב שם אבל סוטה שמת בעלה קודם שישקנה מי המרים או שאינה בת שתיה אלא בת גירושין הרי זו חולצת ולא מתיבמת ואם היתה לה צרה הרי צרה מתייבמת וכו' וכתב שם ה"ה והרי זו כצרת חייבי לאוין וכו' משמע דאין איסור ערוה בסוטה מספק:

הלכה ג

חוץ ממצות תפילין וכו'. דברי הר"א ז"ל בהשגות שדומים לדרכי דחק עצמו הרב כ"מ ז"ל בפירושם דסובר דמפרש הר"א ז"ל בגמ' פרק הנחנקין (דף פ"ח:) דמ"ש ויש בו להוסיף וכו' ר"ל אלו תניח בדעתך שיהיה כן אבל אין האמת כן ושקיל וטרי בגמ' לפי ההנחה בלתי אמיתית ואלו דברים רחוקים מאד. לכך נ"ל לומר דהר"א ז"ל הוקשה לו למה חייב בדבר שאם הוסיף גורע יותר מגרוע ועומד אדרבא ראוי לחייב הזקן ממרא יותר בגרוע ועומד שהרי מתחלה הוא גרוע מעיקרו לכך פירש הר"א ז"ל דמאי דנקט ר' אושעיא ויש בו להוסיף לרבותא נקטיה דאפילו גרוע מעיקרא אלא שאחר ההוספה גרעו חייב ומ"ש ואין לנו הוא פירוש דברי ר' אלעזר שאומר המימרא משם רבו ר' אושעיא ולשון המימרא שאמר לו רבו היה עד ואם הוסיף גורע ופירש הוא דברי רבו דמה שהוצרך רבו לומר דבר זה ויש בו להוסיף וכו' לא בא לרבות דבר אחר אלא תפילין שהיה בו זה שאינו גרוע מעיקרו אלא שאחר ההוספה גרעו וזהו שאמר הר"א ז"ל בהשגה ור' אושעיא שאמר השמועה ור' אלעזר הוא שאומר אין לנו כלומר ר' אלעזר תלמידו הוא שפירש דברי רבו ועל דא מקשה גמרא דהיכי אמרת דלא בא לרבות אלא זו הא איכא ציצית ולולב ולזה תירצו דלא בא לאלו דאי אין צריך אגד האי לחודיה קאי וכו'

וא"כ לא פסל וכיון דלא פסל אינו חייב זקן ממרא בכך כיון דלא פסל ואי צריך אגד לא הוצרכה לרבות דגרוע ועומד הוא ולכך כתב הר"א ז"ל דה"ה לולב וציצית שהתוספת פוסל את העיקר כלומר אין טעם לומר דלא יהא חייב זקן ממרא דכיון דהתוספת פוסל את העיקר ודאי שראוי לומר דחייב זקן ממרא. ומה שהקשה הכ"מ ז"ל דליכא בלולב תעשה ולא מן העשוי במחילה מכבודו דבהדיא אמרו בפ"ק דסוכה (דף י"א) ואי בעית אימא אי סבירא לן דלולב צריך אגד כ"ע לא פליגי דילפינן לולב מסוכה כלומר דאמרינן ביה תעשה ולא מן העשוי והכא כיון דלמ"ד צריך אגד קיימינן איכא ביה תעשה ולא מן העשוי כמו בסוכה. וכ"ת הא דאמרינן בסוכה תעשה ולא מן העשוי היינו שלא יהא עשוי בפסול מעיקרו אבל הכא לא עשאו בפיסול מעיקרו שהרי מתחלה אגד השלשה מינים יחד וכדכתבו התוספות ז"ל בפרק הנחנקין דנעשה בכשרות ואח"כ אגד עמהן מין אחר י"ל דאנן בהוראה דזקן ממרא קיימינן וכיון דהוא מורה דצריך מין אחר א"כ עכ"פ צריך לדעתו להסיר האגד ראשון ולעשותו בהכשר דלדעתו הרי עשוי בפיסול הוא וכיון שחזר ואגדו פנים חדשות באו לכאן דהרי גרוע ועומד הוא. עוד כתב ויש אומרים דדוקא בתפילין וכו' הך יש אומרים בא לתרץ הקושיא שאמרתי שהוקשה להר"א ז"ל דאדרבא גרע טפי גרוע ועומד ואמאי אינו חייב זקן ממרא בהכי לזה נתן טעם מלשון הכתוב. וכתב עוד ואומר אני דמודה ר' יהודה בחייבי כריתות כו' קשה דכיון דהוא סובר דקרא דלא תסור לא איירי אלא במצות עשה דהכי משמע לא תסור אבל תעשה א"כ אמאי קאמר חייבי כריתות אפילו חייבי לאוין נמי כגון שחלק על נבלה וכיוצא בו לומר שאינה נבלה ראוי לחייב כיון דהך קרא דלא תסור לא איירי אלא בעשה דוקא ואם נאמר דמאי דנקט הר"א ז"ל דמודה בחייבי כריתות דה"ה בחייבי לאוין אתי שפיר מה שהוקשה לרב כ"מ ז"ל דאמאי כתב על רבינו ז"ל דהוא שבוש נימא דהוא מפרש כן דאי אפשר לומר כן דא"כ היה לו לרבינו ז"ל לומר חייבי לאוין ולמה כתב חייבי כריתות דוקא דכיון דהוא פסק כר' יהודה בתפילין ה"ה שאר חייבי לאוין דאין אותו הטעם דבעינן יש בו להוסיף ומוסיף גורע אלא בתפילין דוקא ולכך לא פירש הר"א ז"ל בדברי רבינו ז"ל כי האי סברא דיש אומרים אבל אם נאמר דחייבי כריתות דנקט הר"א ז"ל דוקא וטעמו דדוקא חייבי כריתות מרבינן משום דאית ליה לר' יהודה ג"ש דדבר דבר כמו ר' מאיר אלא שמוסיף אפילו תפילין משום דמשמע ליה קרא הכי ולכך לא מרבינן חייבי לאוין דלא אתא מג"ש דדבר דבר קשה הקושיא שהקשה הרב כ"מ ואין תירוצו מספיק דכיון שאינו מפורש בכתוב קראו רבינו ז"ל דברי קבלה כי כן דרכו. לכך נראה לי לתרץ דמ"מ לר' יהודה בעינן שיהא עיקר מדברי תורה ופירוש מדברי סופרים אפי' בחייבי כריתות וכדיליף

בגמ' מקרא דתורה ויורוך אבל אם יחלקו בפירוש הכתוב והוא דבר שמפורש בכתוב לפי פירוש אחד והזקן ממרא עושה פירוש אחר משובש אין זה זקן ממרא לר' יהודה אבל לר' מאיר נקרא זקן ממרא אע"פ שיעשה הפירוש משובש לר' יהודה לא הוי אלא בדבר שמסר הכתוב לחכמים שלא פירשו בהדיא ומסרו להם וזה נקרא יורוך אבל דבר שמפורש בכתוב אלא שהזקן ממרא משתבש בהבנתו לר' יהודה פטור ולר' מאיר חייב ומדרבינו ז"ל סתם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ולא כתב שיהא הפי' מד"ס משמע דבכל גוונא חייב הזקן ממרא אע"פ שיפרש הכתוב בפירוש משובש וא"כ רבינו ודאי דלית ליה כפירוש הראב"ד ז"ל ולכך השיגו ואמר שהוא שבוש:

פרק ה

הלכה ב

אינו חייב סקילה עד שיקללם וכו'. הקשה הרב כ"מ דכיון דרבינו פסק בפ"ב מהלכות ע"א דבעינן שיברך שם בשם איך פסק כאן דבעינן שיקללם בשם דרש"י ז"ל פירש בפרק ארבע מיתות דמאן דדריש בנקבו שם להאי דרשא דהיינו ר' מנחם ב"ר יוסי לית ליה דרשא דיברך שם בשם. ולי נראה דרבינו אינו מפרש כפירוש רש"י ז"ל דסבירא ליה דההיא ברייתא דאתאמרה בפרק ארבע מיתות (דף נ"ז.) עד שיברך שם בשם אתי כר' מנחם דקי"ל כוותיה וטעמא דאית ליה דתרתי מילי דרשינן מהאי קרא דהאי בנקבו שם יומת כוליה קרא יתירא דכיון דקאמר קרא ונוקב שם ה' יומת למה לי למכתב בנקבו שם יומת וחד דרשא נפקא לן מדהדר קרא וכתב בנקבו יומת משמע דיברך שם בשם ומדהדר וכתב נקיבה אחרינא משמע דהיינו שם אחר דיברך שם בשם ואי להאי לחודיה הוה ליה למיכתב בנקבו יומת אמאי אהדר וכתב בנקבו שם יומת דהיינו שם יתירא ללמד שאינו חייב על אביו ואמו עד שיקללם בשם וזה מבואר בדברי רש"י ז"ל שכתב בפרק ארבע מיתות (דף ס"ו.) שכתב שם כן בנקבו יומת היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו וכו' תנהו ענין למקלל אביו וכו' ובדף נ"ו גבי דרשא דיברך שם וכו' כתב להכי אהדריה בהאי קרא לומר עד שיקוב שם בשם וכו' משמע דחד דרשא נפקא לן מקרא יתירא ואחרינא ממלת שם וכו' ועל כן אני תמה על רש"י ז"ל שכתב דמאן דאית ליה הא לית ליה הא דהא לפי הנראה מלשונו תרוייהו נפקא לן מהאי קרא גם מדברי התוס' בפ' שבועת העדות (דף ל"ו.) שהניחו הדבר בתימה דהיכי נפקא ליה לר' מנחם דרשא דיברך שם בשם וכו' אני תמה דשפיר מפקינן לתרי דרשות בכה"ג וצ"ל עיקר כדברי רבינו וכמ"ש:

הלכה ד

אזהרה של מקלל וכו' אבל האזהרה הרי היא בכלל לא תקלל חרש וכו'. הרב כ"מ הקשה דדברי רבינו הם הפך הסוגיא שבפרק ארבע מיתות (דף ס"ו.) ותירץ בתירוצא קמא דסובר רבינו דמאי דקאמר במסקנא א"כ לכתוב קרא לא תקל לא קאי אאזהרת אלהים לא תקלל אלא אאזהרת לא תקלל חרש דמדלא אמר קרא לא תקל חרש ואמר לא תקלל משמע דנפקא לן מהאי קרא אפי' אינו חרש ורבינו פסק כר"ע דאית ליה אלהים קדש ולכך כתב כאן דאזהרה נפקא לן מלא תקלל חרש וקשה על זה א"כ אזהרה לדיין מנא לן דהא לדידיה דילמא לקדש אזהר רחמנא לחול לא אזהר ורבינו כתב בפרק כ"ו מהל' סנהדרין דאזהרה לדיין נפקא מקרא דאלהים לא תקלל ואמאי הא לדידיה קרא לא אירי בקדש וכי תימא דנפקא ליה מדכתיב ביה תקלל גבי אלהים ולא כתיב תקל כי היכי דנפקא לן גבי חרש מדכתיב תקלל ולא תקל אם כן לכתוב קרא גבי חרש תקל ואנא ידענא ליה מדיין ונשיא דהא אית לן דיין בהדיא מקרא דאלהים לא תקלל ולא כתיב תקל וא"כ למה לי למ"ד דכתיב גבי חרש תקלל היה לו לכתוב תקל לחוד. ועוד יש לי לתמוה על רבינו כמה תמיהות חדא דאיך כתב בפרק כ"ו מהל' סנהדרין דלמה נאמר חרש שאפי' זה וכו' הא בפרק ארבע מיתות לא משמע הכי אלא דחרש הוי דוקא ואע"ג דבפסיקתא כתב הרב כ"מ שם דמשמע כדברי רבינו לא הוה ליה למישבק גמרא דידן ולכתוב כדברי פסיקתא ומזה נולד לי קושיא אחרת בדבריו ז"ל שכתב שם הואיל ומקלל אדם מישראל חייב וכו' למה יחד לאו על דיין ולאו על נשיא וכו' דמשמע דקשיא ליה דלימא קרא לא תקלל חרש ולא לימא דיין ונשיא א"ו דאתי ללאוי יתירי והא לא משמע בפרק ארבע מיתות דאי מחרש לא ילפינן נשיא ודיין דהוה אמינא שאני חרש דחרשותו גרם לו ועוד אי ללאוי יתירי אתו היכי קאמר התם לימא קרא אלהים וחרש ואנא ידענא נשיא או לימא נשיא וחרש ולא לימא אלהים הא איצטריך ללאו יתירי שעובר בנשיא ודיין נוסף על האחרים וכולה הסוגיא לא מתיישבה כלל לדעת רבינו. ולכל זה יש לי לתרץ דרבינו הוקשה לו בתר דאית לן כולהו קראי דמרבינן נשיא ודיין ואביו וכן בתר דנפקא לן מלא תקלל חרש ואביו וכדכתבו התוס' בפרק שבועת העדות דמאי דאמר התם דנפקא לן מלא תקלל חרש היינו עם אביו דליכא למיפרך שכן משונה וכו' אם כן קשה לימא קרא לא תקלל ישראל ולישתוק מכולהו לזה הוצרך לתרץ דאתא קרא לאוסופי חד לאו בנשיא וחד לאו בדיין והוצרך לומר דאפקיה רחמנא בלשון חרש לומר שאפי' שזה אינו שומע וכו' לוקה דאם לא כן עדיין קשה ליכתוב לא תקלל ישראל וליכתוב נשיא ודיין וליהוו לאוי יתירי לאוסופי מלקיות בנשיא ודיין. אבל עדיין קשה

לי מ"ש שם דבן נשיא שקלל אביו חייב משום ארבעה שמות והזכיר האחד משום אב והא באב ליכא אזהרה כלל כמו בנשיא ודיין אלא האזהרה היא מלא תקלל חרש כדכתב כאן וא"כ מאי שם אחר איכא באביו מאחר הא לתרוייהו יחד חד לאו איכא ועוד קשה מאי שם איכא באביו אי דלוקה ארבע מלקיות הא באביו אי איירי דלא התרו בו ליכא מלקות ואי איירי דהתרו בו א"כ מיתה חייב המקלל את אביו וכיון דאיכא מיתה ליכא שום מלקות דקללה וא"כ מאי ארבעה שמות איכא מיהו לזה יש לומר דאיירי במקלל אביו בכנוי דליכא חיוב מיתה אלא מלקות כדכתב כאן. ותו קשיא אמאי לקי בלאו דלא תקלל חרש כיון דמיניה נפקא לן לאו לאזהרת אביו דהיינו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו כדאיתא בפרק מרובה (דף ע"ד:) וכ"כ רבינו פרק י"ז מהלכות עדות וכיוצא בזה הקשו התוספות בפרק הנחנקין (דף פ"ה.) בדבור הכהו הכאה שאין בו שוה פרוטה וכו' דאמאי לקי הא פן יוסיף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמיניה נפקא לן אזהרה למכה אביו וכו' יעויין שם וה"נ קשה כה"ג. מיהו י"ל דמקלל חבירו בשם גלה הכתוב דלוקה כדאיתא בפ"ק דתמורה (דף ג':) ואע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה גזירת הכתוב הוא הכא נמי אמרינן דאע"ג דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקה היכא דליכא מיתת ב"ד וכיוצא בזה תירצו התוס' בפ' מרובה (דף ע"ד) בדיבור הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עוד קשה לרבינו כיון דאזהרה דמקלל אב ואם נפקא לן מלא תקלל חרש ואזהרת דמכה אביו נפקא ליה מאזהרה דלא יוסיף איך מנאו כאן בתחלת הלכות אלו לאו של מקלל אב ואם ולאו של הכאת אב ואם בלאוין בפני עצמן הא אלו הן הלאוין שמנה דלא תקלל חרש בהלכות סנהדרין וכן לאו דלא יוסיף בהל' חובל ומיהו לזה תירץ הסמ"ג בלאוין ריי"ט וז"ל וכבר כתבנו למעלה לאו זה ופירושו וכן לאו של מקלל הוא ופירושו מ"מ נחשבין מקלל אביו ואמו ומכה אותם שני לאוין בפני עצמן הואיל וחייבים מיתת ב"ד עליהן כי אפילו לא מצינו שם שום אזהרה המיתה או הכרת היא אזהרה וכן המברך השם מזה הטעם נחשב לאו בפני עצמו אע"פ שאזהרתו מאלהים לא תקלל שלמדנו גם ממנו אזהרה למקלל דיין ע"כ. אך מ"מ קשה מה שהקשיתי דאמאי חייב בשם אחר על אביו כיון דהוא בלאו דלא תקלל חרש ואע"פ שאנו מחשבים אותו אזהרה בפני עצמה כדכתב סמ"ג מ"מ אינו לוקה במקלל בכנוי אלא משום לאו דלא תקלל חרש אבל משום לאו דאזהרת מיתת ב"ד לא לקי והחיוב של שם אחר באביו לא שייך אלא בענין מלקות דבמיתה ליכא ארבעה שמות כדכתיבנא דקם ליה בדרבה מיניה ולא לקי אלא מיתה לחוד איכא וכיון דלא הוי אלא מלקות ע"כ מלאו דלא תקלל חרש נפקא ליה וא"כ ליכא באביו שם חדש יותר מבאחר. וראיתי להרב מהר"ר אליה מזרחי

בפרשת משפטים שכתב על מ"ש רש"י ז"ל בפירוש החומש אלהים לא תקלל הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין שתמה עליו איך תפס דברי שניהם. ולי אין זה קושיא כלל ואדרבה רש"י ז"ל כתב שם כתרוייהו דלר' ישמעאל דקרא איירי בחול ילפינן נמי מהא קדש מק"ו דחול ולר' עקיבא נמי ילפינן מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל כדאיתא בסוגיא דפרק ד' מיתות וכדכתיבנא לעיל ומ"ש לתרץ דר' עקיבא אית ליה דקרא כולל שתי האזהרות לא הוי מפשטיה דקרא כדמשמע מדברי הרב הנזכר אלא מדכתיב תקלל ולא תקל וכדכתיבנא ובאמת אותן הדברים שכתב שם הרב ז"ל אינם מסכימים כלל עם הסוגיא שבפרק ארבע מיתות וצ"ע:

הלכה ז

אע"פ שהוא פטור וכו'. הרב רבינו ירוחם כתב בנתיב ראשון חלק ב' גבי הא וי"מ שכתבו שמותר להקיז לו דם ולא דמי לנוטל לו קוץ דאי אפשר בלא חבלה ואם עשה חבלה נמצא חובל בלא צריך רפואה ע"כ. נמצא לפירוש זה דרבינא ורב פפא לא פליגי אפשיטותא דלעיל בהקזת דם דשאני הקזת דם וכמ"ש אבל רבינו אינו מחלק ביניהם ומ"מ סובר דלא פליגי ומ"מ כיון שהיו מוצאים שירפאם לא הוו שבקי לבנייהו אבל מדברי הרי"ף ז"ל נראה דפליגי ופסק כר"פ ורבינא וכמו שהאריך הרב בית יוסף ביו"ד סי' רמ"א יעויין שם:

הלכה יב

בקנס המבייש וכו'. ר"ל בקנס שחייב כל מבייש לפי הבושה שעשה וכמ"ש בהלכות חובל דלא כדפירש הרכ"מ:

הלכה יג

עבר אביו ואמו על עבירה וכו'. התוס' נראה דחולקים על רבינו שכתבו ביבמות בפרק כיצד (דף כ"ב:) על מה שהקשו שם על מתני' דחייב על מכתו אמאי קרי כאן ונשיא בעמך וכו' ותירצו בשעשה תשובה אמרו שם והא דאמר בפ' הנחנקין (דף פ"ה) לכל אין הבן נעשה שליח לאביו וכו' חוץ ממסית דאיירי בשעשה תשובה ומפני כן הוקשה להם דאי בשעשה תשובה היכי אמר רבינו אינו נעשה שליח להכותו ולקללו משמע הא אחר נעשה שליח הא אפי' אחר אינו יכול לקללו כיון שעשה תשובה והוצרכו לידחק בזה אבל רבינו אינו סובר כן אלא דהא דאמרינן אינו נעשה שליח להכותו וכו' איירי בשלא עשה תשובה ומפני כן אמרו דבנו אינו נעשה אבל אחר נעשה כיון דלא עשה תשובה ומה שאמר בפרק כיצד אמאי קרי כאן וכו' הוא משום דאמרו במשנה וחייב על מכתו לכך הקשה דאמאי חייב מיתה ולכך תירצו בשעשה תשובה אבל הכא לא איירי אלא

לענין איסורא בלבד דאפי' לא עשה תשובה הא איסורא מיהא איכא וכן פירש הרי"ף בפרק ב' דיבמות וכתבו הרב כ"מ בפ' שלאחר זה. וא"ת א"כ לדעת רבינו כשהקשו בפרק הנחנקין לרב ששת דאמר דהבן נעשה שליח להכותו וכו' מהא דיוצא ליהרג ותירצו שם דאין מסרבין כו' למה ליה לאוקומי בהכי כיון דהא דרב ששת איירי בשלא עשה תשובה דהכי משמע מדאמרו במסקנא מאי הוי עלה וכו' ותירצו לכל אין הבן וכו' והא דאמרו לכל אין הבן וכו' מפרש לה רבינו בשלא עשה תשובה מינה דהא דרב ששת נמי בכי האי גוונא הוא וכיון שכן אמאי לא מוקי ברייתא בשעשה תשובה. ואולי דרבינו מפרש במסקנא אפילו דמסרבין בו לצאת מוקמינן לה לברייתא כדמוקמינן לה דעבד תשובה ומעיקרא משום דהוה ס"ד דאיירי דלא עבד הוא מוקי לה כשאין מסרבין לצאת וכשאמר במסקנא אלא אחר מ"ט וכו' הדר ממאי דאמר מעיקרא וה"ק אלא לעולם דברייתא בכל גוונא איירי בין מסרבין בין אין מסרבין ולא כדתריץ רב חסדא במסרבין דוקא אלא בכל גוונא ובברייתא בשעשה תשובה כדמסיק:

פרק ו

הלכה ג

יראה לי שאין נזהר בכך וכו'. בהלכות ת"ת כתבתי על זה:

הלכה ז

עד היכן כבוד אב ואם וכו'. הקשה הרב בכ"מ דכיון דרבינו פסק משל אב היכי קאמר נטלו כיס זהובים שלו והשליכו לים הא למ"ד משל אב האי כיס זהובים הוי משל אב אבל אם היא משלו יכול למחות ודחק עצמו בתירוץ הקושיא ולי נראה לתרץ דרבינו אית ליה כדעת הרמ"ה שכתב הטור ביורה דעה סי' ר"מ דהא דבארנקי של בן מצי לאכלומיה דוקא מקמי דשדייה לים דאפשר דמימנע ולא שדי ליה אבל בתר דשדייה אסור לאכלומיה דמאי דהוה הוה והשתא כי שתיק הוי כבוד שאין בו חסרון כיס ומיחייב בגויה ע"כ, ומש"ה כתב רבינו אפי' נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו לים בפניו וכו' כלומר אחר שזרקו אין לומר לו כלום דאחר שזרקו אין להכלימו דאע"ג דקי"ל משל אב היינו דוקא שיוכל למחות בידו קודם שיזרקנו וכדברי הרמ"ה ועל דרך זה נפרש לשון הרי"ף ז"ל שכתב בעובדא דר' טרפון כלום זרק ארנקי שלך לים בפניך ולא הכלמתו וכתב שלך אע"ג דפסק משל אב ועם מה שכתבנו אתי שפיר משום דאיירי לאחר זריקה וכיון דכבר זרק אע"פ שיהיה ארנקי שלו אין להכלימו ומה שהקשה הרב"י שכתב כדי שיטול ארנקי שלו ויזרקנו לים וכו' אפשר לומר דשלו קאי אאב דהתם ודאי לא נוכל

לתרץ דאירי לאחר זריקה דבהדיא קאמר כדי שיטול ויזרקנו דמשמע דהוי קודם זריקה אלא נפרש דשלו קאי אאב שיטול כיס שלו האב וישליכו לים:

הלכה יא

אפילו היה אביו רשע וכו'. למה שהקשה הטור מהניח להם אביהם פרה גזולה דאמרו שם דאינו חייב להחזיר מפני כבוד אביהם היכא דלא עשה תשובה יש לתרץ דלאחר מיתה שאני ומה שאמר רבינו הוא דבחייו מכבדו אע"פ שלא עשה תשובה אבל התם דלאחר מיתה אינם חייבים בכבודו כיון דלא עשה תשובה אבל מה שתירץ הרב כ"מ קשה בעיני דא"כ למ"ד משל בן היכא דלא עשה תשובה אמאי אמרו שם בברייתא דאינו חייב משום כבוד אביהם דלא שייך האי תירוצא אלא למ"ד משל אב ולא למ"ד משל בן וכי תימא דמאן דאמר משל בן מוקי ברייתא דריש איזהו נשך (דף ס"ב.) בשלא עשה תשובה וחייבים להחזיר משום כבוד אביהם אע"פ שיהיה משל בן דהם ירשו זהו דוחק לומר דפליגי בפירושה דברייתא דהתם דלמר דוקא בשעשה תשובה ולמר אפילו בשלא עשה:

אלא יאמר לו אבא כך כתוב בתורה וכו'. בפ"ק דקידושין (דף ל"ב.) הקשו כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך ע"כ. ופירש"י מקרא כתוב בתורה כך ואומר לו המקרא וכו'. ונראה דלפירוש רש"י ז"ל החילוק שבין מקשה ומתרץ הוא דהיה סבור המקשה שאינו אומר לו עברת וכו' אלא אומר לו ראה אבא כי אין הדין כך שכך כתוב בתורה ולזה הקשה דהיינו עברת ותירץ המתרץ שאינו מזכיר לו כלל ממה שהוא עשה אם הדין כן או לא אלא מודיעו הדין והוא יבין מאליו אבל רבינו מפרש דהחילוק שיש בין המקשה ומתרץ הוא דמקשה סבר דבניחותא אמר לו וכיון דאמר לו בניחותא הרי הוא כאילו אומר לו שטעה ומודיע לו הדין ולכך מצערו ותירץ לו המתרץ דאינו אומר לו כן אלא דרך שאלה ואינו כאומר לו שטעה אלא כשואל הדין והוא דרך כבוד:

פרק ז

הלכה ב

וישתה היין מזוג וכו'. בפרק בן סורר ומורה (דף ע'.) אמרו אכל בשר מליח ושתה יין מגתו אינו נעשה בן סורר ומורה ואמרו שם דאע"ג דגבי ערב תשעה באב אמרו אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו ופירשו שם דהיינו מליח שני ימים ולילה אחד כשלמים ויין מגתו הוי שלשה ימים יותר מכאן אינו יכול לשתות מאותו יין דמיקרי

יין לגבי אבילות וכן הבשר פחות משני ימים ולילה אחד במליחתו מיקרי בשר ואסור לאוכלו גבי בן סורר ומורה משעבר לילה אחד לא מיקרי בשר וכן לא מיקרי יין עד ארבעים ולא ידעתי למה לא ביאר רבינו כל זה:

או שאכלה בדבר מצוה וכו'. בפרק בן סורר ומורה אמרו במשנה (שם) אכל בעיבור החדש ואמרו שם בגמרא למימרא דבשר ויין מסקו והתניא אין עולין לה אלא בפת דגן וכו' ותירצו הא קמ"ל אע"ג דאין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשיך ע"כ. ורבינו לא הוצרך לבאר זה אלא סתם וכתב בדבר מצוה דבכל גוונא משמע:

או שאכלו מעשר שני בירושלים וכו'. קשה קצת דמדברי רבינו משמע דטעמא דהא דמעשר שני הוא משום דהוי דבר מצוה שכן כתב כיצד אכל אכילה וכו' וכתב הא דמעשר שני משמע דבחד גוונא הוא ובגמ' לא משמע כן דאמרו שם כיון דכי אורחיה קא אכיל ליה לא מימשיך ע"כ ופירש"י ז"ל כדרך מצותו שנאמר בבקר ובצאן ביין ובשכר וכו' כלומר דכן הוא דרך מצותו ליקח מאותן המעות בשר ויין וכיון דדרכו כן לא מימשיך ואין הטעם משום דהוי דבר מצוה דאין המצוה לאכלו אלא הבעלים כדכתב רבינו בהלכות מעשר שני שהוא נאכל לבעליו כו' וזו היא המצוה כדכתיב ואכלת וכו' אבל מי שאינו בעליו אין בו המצוה ורבינו נראה דנתן טעם מפני שהוא מצוה ואולי דרבינו אין כוונתו אלא הטעם האמור בגמ' אבל משום דדמי למצוה כייל לה בהדי הנך:

הלכה ז

בודקין אותו שמא הקיף השער וכו'. הקשה הרב כ"מ דלמה לא הצריך לבודקו קודם שילקוהו ונראה לי לתרץ דלענין מלקות מוקמינן ליה אחזקתיה הראשונה דעדיין לא הביא כמו שהוא עד עתה עד שיתברר לנו שהביא אבל לענין מיתה לא סמכינן אחזקה אלא צריך לבודקו. ומ"מ צריך טעם מאין יצא לו לרבינו כן דאינו מוכרח כל כך מן הסברא:

הלכה יא

גזירת הכתוב כו'. קשה דבפרק בן סורר ומורה (דף ס"ט:) אמרו תניא אמר ר"ש בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה כו' (עיין בכ"מ) ופירש"י ז"ל שהכל מצויין אצלה בעבירה וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא תמצא למודה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן ע"כ, משמע דאין חילוק כלל בין בן לבת אלא משום דגזירת הכתוב כך היא ואם כן איך נתן רבינו טעם בבת שאין דרכה להמשך באכילה ושתיה ועוד דהוא עצמו קאמר דהוי גזירת הכתוב וא"כ איך נתן טעם.

ואולי שהוא מפרש כך בודאי שמן הדין ראוי היה שהבת תידון כבן סורר ומורה ואע"פ שיש בה קצת טעם לחלק בין בת לבן דבת אין דרכה להמשך באכילה וכו' לא היה טעם זה מספיק אלא דכיון דבבן עצמו הוי גזירת הכתוב דמן הסברא ודאי אין ראוי לענשו בשביל שגנב וקנה בשר ויין אלא שהתורה גזרה כך וכו' א"כ אין לך בו אלא חדושו וכיון שיש קצת טעם לחלק בין בן לבת מחלקינן ונאמר דבן ולא בת וזהו שכתב רבינו גזירת הכתוב שיסקל בן סורר ומורה כלום סקילת הבן סורר עצמו הוא חידוש וגזירה וא"כ הבת ראוי שלא תסקל כיון שיש בה קצת טעם דאין לך בו אלא חידושו וזהו שאמר ר' שמעון אלא גזירת הכתוב הוא בן ולא בת כלומר כיון שבן עצמו הוא גזירת הכתוב א"כ נאמר דלא בת כיון דיש בה קצת טעם:

הלכה יב

עד שיהיה בן משעת התראה בפרק יש נוחלין (דף קכ"ו:) **אמרו אינו נדון כבן סורר ומורה דאמר קרא כי יהיה לאיש בן סורר ומורה עד שיהא בן משעת הויה ופירשב"ם ז"ל הויה לידה, כלומר דמשעה שנולד צריך שיהיה זכר גמור ואע"פ שקודם התראה נקרע ונמצא זכר משמע לרשב"ם ז"ל דאינו נעשה בן סורר ומורה אבל רבינו כתב משעת התראה משמע דאם קודם ההתראה נקרע ונמצא זכר נעשה בן סורר ומורה ולדעתו ז"ל צריך לומר דהויה קרי ליה התראה כלומר משעה שנהיה בן סורר דהיינו שהתרו בו:** סליקו להו הלכות ממרים בס"ד